

УИЛЯМ ФОКНЪР МЪНК

Превод от английски: Герасим Величков, 1982

chitanka.info

Би трябвало да опитам да разкажа за Мънк. В смисъл действително да опитам — един съзнателен опит да се свържат несъответствията в неговата кратка, жалка, банална история и не само да ѝ се придаде форма чрез мъглявите средства на догадката, умозаклучението и измислицата, но и да се употребят тези мъгляви средства за разнищване на мъглявите и необясними неща, които той остави след себе си. Защото само в литературата парадоксалните и дори взаимно изключващи се чудатости в историята на едно човешко сърце могат да съществуват паралелно, закалени от изкуството в правдоподобност и достоверност.

Той беше слабоумен, даже може би кретен и изобщо не би трябвало да попада в затвора. Ала когато го изправиха на съд, за окръжен прокурор имаме един младок, който бе хвърлил око на Конгреса, а Мънк не разполагаше нито с поддръжници, нито с пари, дори нямаше адвокат — не ми се вярва изобщо да е проумявал за какво му е или дори какво представлява това „адвокат“ — затова съдът му определи адвокат: някакъв младеж, току-що получил право на практика, който навярно не познаваше кой знае колко по-добре от своя довереник практическия механизъм на наказателния кодекс и който, изглежда, допусна Мънк да бъде признат за виновен по указание на съда, или пък вероятно забрави, че може да пледира душевен недъг, тъй като Мънк не отрече нито за миг, че е убил човек. В същност съдът не бе в състояние да го застави да престане да повтаря и потвърждава това. Не че се изповядваше или хвалеше. Излизаше така, сякаш държи реч на хората, които го бяха хванали от двете страни, преди да дойде помощник-шерифът, после и на самия него, и на тъмничаря, и на другите затворници — разни негри, прибрани за комар, скитничество или продажба на уиски, — и на завелия процеса срещу него мирови съдия, и на определения му от съда адвокат, и на съда, и на съдебните заседатели. Дори час след убийството той като че не бе способен да си спомни къде е било извършено, не можеше да си спомни човека, когото твърдеше, че е убил — като своя жертва изброи няколко души (и то по внушение, с подсказване), които бяха живи, а един от тях даже присъстваше по същото време в канцеларията на мировия съдия. Ала нито за момент не отказа, че е убил някого. Без да настоява, той просто кротко повтаряше случилото се със своя ясен, припрян и затрогваш глас, мъчеше се да произнесе своето слово, да довери нещо на хората

пред себе си, което те не можеха ни най-малко да проумеят и отказваха да слушат. Не правеше самопризнание, не се опитваше да търси смекчаващи вината обстоятелства, та да избегне отговорността за деянието си.

Сякаш се стремеше да извлече някакъв принцип за нещо, използваше случая, за да хвърли мост над пропастта, която го разделяше от живия свят, от света на живите хора, от познатата, страдаща земя — това доказа любопитното слово, което произнесе на ешафода пет години по-късно.

А дотогава той сигурно изобщо не бе живял. Дойде, по-точно изникна — дали беше роден там или не, никой не знаеше — от обраслата в борове хълмиста местност в източната част на нашата околия, до която преди двайсет и пет години (Мънк бе около двайсет и пет годишен) не водеха, кажи-речи, никакви пътища и където дори областният шериф избягваше да ходи — местност, непристъпна, с почти некултивирана земя, обитавана от родове, които не признаваха никого и нищо и които никой не беше виждал само допреди няколко години, когато шосета и автомобили проникнаха в зелената твърд, където местните жители с техните изопачени шотландско-ирландски имена се женеха помежду си, варяха уиски и скрити зад хамбари и огради, стреляха по всеки чужденец. Именно хубавите пътища и здравите мостове доведоха Мънк в Джеферсън и донесоха слухове за неговия произход. Защото дори хората, сред които бе отрасъл, изглежда, знаеха почти толкова малко за него, колкото и ние: разправяше се за някаква старица, която живеела отшелнически (даже и сред тия жестоко самотни люде) в дървена колиба с подпряна зад вратата заредена ловджийска пушка и нейния син, който извършил убийство (нещо прекалено дори за този край и обитателите му) и сетне избягал, навярно принуден, губил се десет години — къде, никой не знаеше — и един ден се върнал с жена — жена с твърда, светла, метална градска коса и твърдо, светло градско лице, която мяркали отдалеч да пресича двора на колибата или просто да стои изправена до вратата и да рее поглед из зелената пустош с хладен израз на сляпа навъсена загадъчност, смъртоносна, но змийски смъртоносна, различно от местния горе-долу общоприет ритуал: „Предупреди и после стреляй!“ Не след дълго двамата заминали. Околните не разбрали кога отпътували, нито защо, както не узнали кога били

пристигнали и с каква цел. Някои казваха, че една нощ старицата, мисис Одълтроп, грабнала чифтето и ги прогонила от дома си, пък и от околията.

Така или иначе заминали. Ала чак месеци по-късно съседите открили, че в колибата има дете, бебе — дали било донесено, или родено там, те не знаеха. Това бил Мънк, а по-нататък се разправяше как шест-седем години след туй надушили мърша откъм колибата на старата мисис Одълтроп, влезли и я намерили да лежи от цяла седмица мъртва. Видели вътре и едно мъничко същество, облечено само в ризка от зебло, което се мъчело да повдигне чифтето от мястото му зад вратата. Не успели да хванат Мънк. Не съумели да го пипнат тогава, а втори случай никога не им се удал. Ала той не се пръждосал. Хората знаели, че е там някъде и ги дебне, додето те приготовлявали мъртвата за погребение, а после, когато я погребвали, той гледал от храсталака. Известно време не го мяркали, макар да били уверени, че се върти около къщата, и на следната неделя го заварили да разравя гроба с клечки и голи ръце. Доста голяма дупка вече бил изкопал, запълнили я и същата нощ неколцина души устроили засада, та да го уловят и му дадат храна. Ала отново не успели — малкото бяло телце (то било голо сега) се изплъзнало през ръцете им, сякаш било намазано с масло, и избягало, издавайки звуци, които нямали нищо общо с човешките. След това някои от съседите почнали да му оставят храна в пустата колиба. Но никога не им се удало да го зърнат. Няколко месеца по-късно чули, че живее при един бездетен вдовец старец на име Фрейзър, прочут майстор на уиски. Изглежда, през следващите десет години, до смъртта на Фрейзър, той преживявал там. Навярно Фрейзър му бе дал името, с което се появи в града, тъй като никой не узна как го е наричала старата мисис Одълтроп, и сега околията трябваше да го опознае или най-малкото да се запознае с него — младеж невисок, вече леко закръглен, сякаш не беше на осемнайсет, а на трийсет и пет, с грозно, лукаво-глуповато, невинно лице, чиито черти, не изразът, трябва да са му спечелили прозвището Мънк^[1]. Отдал на човека, който го бе отгледал и отхранил, своята абсолютна и безусловна преданост на куче, той едва на осемнайсетгодишна възраст бе способен — казваха — да вари Фрейзърово уиски не по-лошо от самия Фрейзър.

Това бе всичко, на което се бе научил той — да прави и продава уиски незаконно и затова тайно, което още повече усилва парадокса в

направеното от него публично изявление, когато нахлузиха на главата му черния капишон пет години по-късно заради убийството на управителя на затвора. Това бе всичко, което знаеше — това и верността към човека, който го отхрани и го научи какво да прави, как и кога; тъй че, когато Фрейзър умрял и някой, все едно кой, минал с камион или лека кола оттам и викнал: „Хайде, Мънк, скачай вътре“, той се качил в автомобила точно както би постъпило бездомно куче, и така пристигна в Джеферсън.

Този път намери подслон в една бензиностанция на две-три мили от града, където спеше на сламеник в задното помещение, но само когато сламеникът не бе зает от един клиент, който се напиваше дотолкова, че не можеше нито да шофира колата си, нито да върви, там той даже се научи да работи с бензинова помпа и да прави верни сметки, макар че работата му се състоеше предимно в това, да помни къде точно в пясъчната канавка, отдалечена на петстотин метра от бензиностанцията, са заровени половинлитровите бутилки. Вече бе познат и в града, идваше там, облечен в своите евтини, пъстри празнични дрехи, с които заменяше работния си комбинезон — цветни ризи, дето избеляваха при първото пране, сламени шапки с лента, скапващи се при първия проливен дъжд, и двуцветни обувки, които изгниваха на краката му — приятен, необидчив, словоохотлив, стига да има кой да го слуша, с лукаво-глуповато лице, едновременно хитро и отвлечено, бледо въпреки слънчевия загар, с онзи странен израз на несъвършено съчетание между чувство и разум. Градът го познаваше вече седем години до онази съботна нощ, когато убитият (смъртта му не бе загуба за никого, но, както казах, Мънк нямаше нито приятели, нито пари, нито адвокат) бе паднал прострелян зад бензиностанцията, а Мънк стоеше изправен край него с пистолет в ръка — присъстваха още двама души, прекарвали цяла вечер заедно с убития — и се опитваше да разкаже на задържалите го, после и на помощник-шерифа онова, което се мъчеше да обясни със своя припрян, затрогваш глас после, сякаш звукът на изстрела разруши преградата, зад която той беше живял в продължение на двайсет и пет години, и сега, посредством мъртвото тяло в краката му, беше успял да прехвърли пропастта, която вече не го отделяше от живите.

Защото неговата представа за смъртта не бе по-различна от представата на животното — нито за смъртта на човека в краката му,

нито за смъртта на тъмничния управител по-късно, нито за собствената му смърт. Поваленият предмет пред него бе просто нещо, което никога повече няма да ходи, да говори, да яде, и затуй не представляваше източник на добро и зло за никого; във всеки случай добрина и облага не можеше да донесе никому. Той не притежаваше усещане за загуба, за необратим край. Съжеляваше за случилото се и това беше всичко. Според мен той не съзнаваше, че падналият в краката му труп ще довлече възмездие, което някой трябва да плати. Защото той нито за момент не отрече, че е извършил убийство, макар отрицанието да не би му помогнало с нищо, понеже двамата приятели на мъртвия свидетелстваха срещу него. Ала той и без това призна деянието си, въпреки че изобщо не бе способен да обясни как е станало, за какво са се карали, нито пък по-късно (както вече казах) — къде е извършено убийството и кой е убитият, като в даден момент дори заяви (както също казах), че неговата жертва е човек, който по същото време се намирал в тълпата, изпроводила го в кантората на мировия съдия. Просто той непрекъснато се стремеше да изрази онова, което се бе таило в него цели двайсет и пет години и от което едва сега бе открил възможност (или навярно думи) да се освободи, така както пет години по-късно на ешафода му бе съдено най-сетне да го каже (или това бе нещо друго), да установи най-накрая онази връзка с прастарата, плодовита, реална, страдаща земя, за която копнееше, ала не бе в състояние да изрази копнежа си по-рано, защото едва в сетния час му бе казано как да стори това. Опита се да обясни това на помощник-шерифа, който го арестува, на мировия съдия, завел процеса срещу него; стоеше изправен в съдебната зала с онова изражение на лицето, което придобива човек, когато очаква сгода да заговори, и щом чу в обвинителния акт да се споменава: ... *срещу спокойствието и достойнството на суверенния щат Мисисипи гореспоменатият Мънк Одълтроп действа съзнателно, злонамерено и предумишлено* — прекъсна четеца с глас остър и висок, чийто отекващ звук остави върху лика му същото изражение на недоумение и изненада, появило се и върху лицата на всички нас:

— Името ми не е Мънк, а Стоунуол Джаксън^[2] Одълтроп.

Разбирате ли? Ако това беше вярно, нямаше откъде да бе чул името Одълтроп в течение на, кажи-речи, двайсет години от смъртта на баба си (ако изобщо онази старица му е била баба), а пък, от друга

страна, не можеше да си спомни при какви обстоятелства е извършил убийство само преди месец. Невъзможно бе да го измисли това име. Също нямаше начин да знае кой е Стоунуол Джаксън, та да се кръсти така. На училище бе ходил всичко на всичко една година. Несъмнено пратил го бе старият Фрейзър, ала той не се задържал на училищната скамейка. Навярно дори първокласният материал, преподаван в провинциално училище, е бил свръх силите му. Това той разказа на вуйчо ми, когато стана въпрос за помилването му. Не си спомняше кога е бил ученик, нито къде се е намирало училището, нито защо е напуснал. Че е ходил на училище, помнеше просто защото му харесвало. От училищния живот единствено пазеше спомена как всички в клас четели заедно на глас. Не знаеше какво са чели, понеже нямал представа какво пише в книгата — сега дори името си не можеше да напише. Но каза, че било приятно да държи книгата, да слуша хоровия глас на съучениците си и същевременно да чувства (поясни, че не можел да го чува) своя глас наред с другите посредством бръмченето в гърлото си, тъй се изрази. Така или иначе изобщо нямаше откъде да е чул името Стоунуол Джаксън. И въпреки това той го знаеше, наследено от земята, от пръстта, предадено му чрез съдбата на себеугнетените люде, чрез нещо от горчивата гордост и коравата непобедимост на земята, на мъжете и жените, които я тъпчат и почиват в нея.

Осъдиха го на доживотен затвор. Процесът бе един от най-кратките, провеждан някога в нашата околия, защото, както казах, нямаше кой да тъжи за убития и никой, с изключение на моя вуйчо Гейвин, изглежда, не се интересуваше от Мънк. Дотогава той никога не бе се возил на влак. Качи се, хванат с белезници за ръката на помощник-шерифа, с багаж от два нови работни комбинезона, които някой, навярно суверенният щат, чието спокойствие и достойнство бе нарушил, бе му дал, и още нова-новеничка, съвсем запазена имитация на панамена шапка с пъстра лента (беше едва първи юни и той бе прекарал подследствен в затвора всичко месец и половина), която си бе купил същата седмица преди съдбоносната съботна нощ. Позволиха му да заеме място до прозореца, седна, обърна към нас безформеното си, подпухнало, глуповато лице, и замаха с пръсти за сбогом, издал свободната си ръка навън, после влакът потегли, набра плавно скорост, огромен и мръсен затрака нататък, като отнесе от погледа ни Мънк,

запечатан херметически в стоманеното му туловище, и остави у нас чувство на безвъзвратност — по-силно, отколкото ако бяхме видели как вратите на затвора хлопват след него, за да не се отворят до края на живота му — това лице, загледано назад към нас, напругащо се да ни зърне, бледо и дребно зад оцапаното стъкло, и пак с онзи израз въпросителен, ала без тревога, очакващ, кротък и сериозен. Пет години по-късно единият от другарите на убития в онази съботна нощ, на смъртен одър от пневмония и уиски, призна, че той бил стрелял, сетне тикнал пистолета в ръката на Мънк и му рекъл да погледне какво е направил.

Вуйчо Гейвин издейства помилването, написа молбата, събра подписите, отиде в столицата на щата, където губернаторът одобри и подписа, после сам я занесе в затвора и каза на Мънк, че е свободен. А Мънк го изгледал продължително, додето проумее думите му, и заплакал. Не искал да си отива. Направили го били благонадежден затворник и той прехвърлил към управителя своята кучешка преданост, която хранел на времето към старика Фрейзър. Не умееше да върши нищо като хората, освен да вари и продава уиски, но след като дойде в града, се научи да мете бензиностанцията. Ето защо с това се занимавал и там; животът му трябва да е приличал на дните, прекарани от него в училище. Метял и се грижел за дома на управителя не по-лошо от жена, а съпругата на управителя го научила дори да плете; разридан, той показал на вуйчо Гейвин пуловера, който майсторял за рождения ден на управителя — нуждаел се от още немалко седмици, за да го довърши.

Вуйчо Гейвин се върна у дома. Донесе със себе си документа за помилване, ала не го унищожи, защото каза, че са го завели под номер и сега преди всичко се налага да прегледа закона, та да провери дали човек не може да бъде изключен от затвора, както от училище. Но според мен той още се надяваше, че навярно някой ден Мънк ще промени решението си; мисля, че това е причината да запази документа за помилване. Сетне Мънк сам се освободи, без ничия помощ. Това се случи една седмица, след като вуйчо Гейвин бе разговарял с него; струва ми се, че вестта дойде още преди вуйчо Гейвин да реши дали да предаде документа за съхранение или не. На другия ден новината бе поместена на първа страница в мемфиските вестници, но ние научихме още същата нощ по телефона как Мънк

Одълтроп, очевидно по време на безуспешен опит за бягство, бе застрелял, без да му мигне окото, управителя на затвора с неговия собствен пистолет. Този път нямаше никакво съмнение — петдесет души били свидетели, неколцина затворници се нахвърлили върху него и го обезоръжили. Същият Мънк, който седмица по-рано бе плакал с глас, когато вуйчо Гейвин му бе съобщил, че е помилван, направил опит за бягство и извършил толкова хладнокръвно убийство (на човека, за когото плетеше пуловер и изпроси със сълзи на очи позволение да му го довърши), че дори другарите му по съдба се обърнали против него!

Вуйчо Гейвин отново отиде да се срещне с Мънк. Сега бил отделен в самостоятелна килия в сградата на смъртта. Продължавал да плете пуловера. Плетял добре, каза вуйчо Гейвин, и дрехата почти била готова.

— Остават ми само още три дни — обяснил Мънк, — тъй че нямам време за губене.

— Но защо, Мънк? — запитал вуйчо Гейвин. — Защо стори това?

Иглите му не спрели въртележката си ни за миг, каза вуйчо ми, не се отпуснали дори когато Мънк обръщал лице към него с познатия си кротък, затрогващ и почти въодушевен израз. Този човек нямаше представа за смъртта. Съмнявам се дали изобщо е направил връзка между трупа зад бензиностанцията, проснат в краката му оная нощ, и човека, който допреди секунди се движел и разговарял, или сега между мъртвото тяло в двора на затвора и човека, за когото плетеше пуловер.

— Знаех си, че варенето на уиски не е чиста работа — рекъл той. — Знаех си, че не е това. Само че... — И хвърлил поглед на вуйчо Гейвин. На лицето му все още се четяло онова спокойствие, но за миг зад него се надигнало нещо: не смущение, нито колебание, просто стремеж да потърси, да напипа.

— Само че какво? — попитал вуйчо Гейвин. — Уискито „не е това“, така ли? Не е какво? Какво е „това“?

— Не, не. — Мънк вдигнал очи към вуйчо Гейвин. — Думата ми е за влака тогава, за оня човек с шапката, дето подаваше глава през вратата, щом спре влакът, и викаше, а аз питах: „Това ли е? Тука ли слизаме?“, помощник-шерифът отговаряше: „Не.“ Ако не беше той да ми каже и оня човек с шапката, дето се показваше, да вика, щях да...

— Да слезеш на друга гара, така ли? Това ли е то? А сега знаеш на коя гара да слезеш, та да не сбъркаш. Знаеш правилната гара, нали?

— Да — отвърнал Мънк, — сега знам правилната гара.

— Коя е? Кое е правилното? Кое е това, което знаеш сега? И никога преди не си узнавал?

Три дни по-късно той им го казал. Изкачил се на ешафода, застанал там, където му наредили да застане, навел главата си послушно (без заповед), та по-лесно да му нахлузят въжетото, лицето му — пак така ведро, въодушевено, с израз на човек, очакващ своя шанс да заговори. После тъмничарите отстъпили назад, той очевидно сметнал това за сигнал, че неговият час е настъпил, защото казал: „Аз прегреших срещу бога и човека и затова плащам със страданията си. И сега... — разправяха, че дотук говорел високо, с ясен и спокоен глас. Тия думи трябва да са му прозвучали доста гръмогласно и категорично и сигурно е почувствал сърцето си приповдигнато, защото сетне продължил, вече под черния капишон: — Сега аз отивам в свободния свят да обработвам земята.“

Виждате ли? Просто не се връзва. Допуснем ли, че той не си е давал сметка, че ще умре, думите му нямат смисъл. Едва ли би могъл да знае много повече за земеделие, отколкото за Стоунуол Джаксън; сигурно е, никога не се е залавял с подобно занятие. Виждал е, разбира се, памук и жито по полята и как стопаните ги обработват. Ала не вярвам да е пожелавал преди да върши и той тази работа, тъй като би могъл да намери достатъчно сгодни случаи да се захване. А ето сега вдигна ръка и уби човека, който бе го взел за довереник и отървал от един относителен ад, независимо дали Мънк е съзнавал това или не, към когото бе насочил своята кучешка вярност и преданост и заради когото само преди седмица бе отказал помилване — извърши убийство с мотив, че иска да се върне на свобода и да обработва земята, и тази промяна да настъпи у него за някаква си седмица, след като в продължение на пет години той бе абсолютно отделен и изолиран от света повече от всяка монахиня. Добре, дори да приемем това за възможно логическо развитие на неговия ум, какъвто почти не притежаваше, дори да приемам, че състоянието му е било дотам неудържимо, та да намери сили да убие своя единствен приятел с личния му пистолет (да, пистолета; научихме за него как един ден изчезнал от дома на управителя, където той го държал, и за да узнае

къде е отишъл, управителят повикал своя готвач-негър, друг благонадежден затворник, който бил най-вероятният крадец, и го пребил от бой, за да измъкне истината. По-късно Мънк намерил пистолета, сложен на мястото, където управителят сетне се сетил, че сам го бил скрил, и го върнал) — да оставим всичко туй настрана, как, ей богу, е достигнал до него, затворен зад решетките, този подтик да обработва земята, как се е породило това желание? Ето това споделих с вуйчо Гейвин.

— Ами връзва се съвсем добре — възрази ми той. — Просто още не сме открили верния шифър. Пък и те също.

— Кои те?

— Те. Те не обесиха убиеца на Гамбръл, а само разпнаха пистолета, оръдието.

— Какво имаш пред вид? — попитах аз.

— Не знам. И навярно никога не ще узная. Сигурно. Но както ти описа нещата, всичко се връзва — някъде, някак. И няма начин да е другояче. В края на краищата тук имаше твърде много цирк дори при тия обстоятелства, да оставим настрана, че става дума за един стопроцентов малоумник. Ала може би шутовският завършек на историята ще бъде причина никога да не узнаем истината.

Но ние я узнахме. Вуйчо Гейвин попадна на нея случайно, не я сподели с никого освен с мен и аз ще ви доверя защо.

По онова време имахме за губернатор човек без родословие, с минало не по-малко тъмно, отколкото на Мънк — проникателен, хитър държавник (от когото някои от нас се страхуваха, вуйчо Гейвин и други — най-вече заради бъдещето на щата), който щеше да отиде далеч, ако имаше шанса да живее. Някъде три години след екзекуцията на Мънк той без предизвестие обяви, че чества нещо като юбилей. Определи дата за свикване на Съвета за помилване, при което, загатна той, щеше да раздава опрощение на различни престъпници по същия начин, както английският крал по случай своя рожден ден подарява благороднически титли и декорира с ордени. Цялата опозиция в един глас, разбира се, заяви, че той чисто и просто устройва търг за помилване, ала вуйчо Гейвин мислеше иначе. Според него губернаторът съвсем не беше толкова лекомислен — догодина трябваше да се проведат избори и той не само си осигуряваше по този начин гласовете на роднините на помилваните, но и залагаше капан за

чистофайниците и моралистите, като им даваше повод да го обвинят в корупция и сетне да претърпят провал поради липса на доказателства. Известно бе, че Съветът за помилване бе изцяло зависим от него, тъй че единственото възможно възражение на опозицията бе решението да изпрати свои представители да присъстват на събитието — стъпка, която губернаторът — о, колко хитър бе той! — великодушно приветства, като стигна чак дотам, че им осигури превоз. Вуйчо Гейвин бе един от делегатите на нашата околия.

Разказа ми, че на всички тези неофициални делегати раздали списък с имената на набелязаните за помилване затворници (предполагам, тези с достатъчен брой гласоподаващи роднини, за да ги откупят) плюс данни за сторено престъпление, присъда, излежано време до момента, характеристика и т.н. Церемонията се състояла в затворническата столова; вуйчо Гейвин каза, че той и останалите делегати били настанени на голи пейки без облегалки, наредени покрай стената, докато губернаторът и неговият Съвет за помилване седели около масата върху подиума, гдето обикновено се разполагат надзирателите по време на обяд. Въвели затворниците. После губернаторът извикал първото име от списъка и заповядал на престъпника да приближи масата. Ала никой от групата не се отделил. Затворниците се гушали в раираните си дрехи, шушукайки помежду си, а надзирателите закрепцели на повикания да излезе. Губернаторът вдигнал очи от листа пред себе си и ги изгледал с удивени вежди. Тогава някой отзад се обадил:

— Нека говори Теръл, господин губернатор. Избрахме го да говори от наше име.

Вуйчо Гейвин не вдигнал поглед веднага. Прегледал списъка и открил името: *Теръл, Бил. Непредумишено убийство. Двайсет години. Лежи от 9 май 19... Молба за помилване от януари 19... Отхвърлена от управителя С. Л. Гамбръл. Молба за помилване от септември 19... Отхвърлена от управителя С. Л. Гамбръл. Характеристика — размирник.* После изправил глава и видял Теръл да излиза от групата и да пристъпя към масата — снажен, едър мъж с изсечено като на индианец мрачно лице, с изключение на белезникавите, жълти очи, и чорлава грива буйна, черна коса, — който закрачил нататък с някаква любопитна смесица от нахалство и раболепие, спрял и без да чака

подкана, заговорил с особен, висок, напевен тон, пропит със същата унизителна наглост:

— Ваше благородие, почтени господа, ние прегрешихме срещу бога и човека, но вече изкупихме греха си с нашето страдание. И сега искаме да излезем в свободния свят и да обработваме земята.

Още преди Теръл да довърши думите си, вуйчо Гейвин вече бил на подиума, приведен над стола на губернатора, а губернаторът извърнал дребното си, хитро, пълничко лице и насочил своя загадъчен, проникателен поглед към настойчивия и възбуден вуйчо Гейвин.

— Върнете този човек обратно за минутка — рекъл вуйчо ми, — трябва да говоря с вас насаме.

Губернаторът се втренчил изпитателно във вуйчо Гейвин, марионетките от съвета също не откъсвали очи от него, наблюдавали го абсолютно безизразно, тъй каза вуйчо Гейвин.

— Разбира се, мистър Стивънс — отвърнал губернаторът.

Станал и последвал вуйчо Гейвин, оттеглили се до стената, под решетъчния прозорец, а затворникът Теръл продължавал да стои изправен пред масата, внезапно вирнал глава, иначе абсолютно неподвижен, и светлината от прозореца блеснала в жълтите му очи като две кибритени пламъчета, додето втренчено стрелкал вуйчо Гейвин.

— Господин губернатор, този човек е извършил убийство — започнал вуйчо Гейвин.

Губернаторът изобщо не трепнал.

— Непредумишлено, мистър Стивънс — уточнил той. — Непредумишлено. Като почтени граждани и скромни служители на този щат несъмнено ние с вас трябва да приемем определението, поставено от съдебните заседатели на Мисисипи.

— Не говоря за това — отвърнал вуйчо Гейвин. После ми каза, че изговорил думите си на един дъх, сякаш Теръл щял да изчезне, ако не побърза; каза ми още, че имал ужасното чувство, че този дребен, загадъчен и благовъзпитан мъж пред него е в състояние за секунда само магически да изведе Теръл от обсега на какво да е възмездие с помощта на своята непреклонна воля, амбиция и безнравствено коравосърдечие. — Говоря за Гамбръл и оня малоумник, когото обесиха. Този човек там със сигурност е убил и двамата, така както ако сам бе натиснал спусъка на пистолета и отворил трапа на бесилката.

Лицето на губернатора отново не трепнало.

— Любопитно обвинение, да не кажа сериозно — процедил той.
— Естествено, вие разполагате с доказателства...

— Не, но ще ги набавя. Позволете ми да разговарям десет минути с него насаме. Ще получа доказателства от него. Ще го принудя да ми ги даде.

— Виж ти — процедил губернаторът. Отклонил поглед от вуйчо Гейвин в продължение на цяла минута. Когато отново го погледнал, на лицето му бил изписан все същият израз, ала въпреки това нещо било изтрито от него, сякаш с носна кърпичка. („Виждаш ли, правеше ми комплимент — разказваше вуйчо Гейвин. — Комплимент за моята интелигентност. Оттук нататък говореше самата истина. И тъй ми правеше най-големия комплимент в своите възможности.“) — И каква полза, мислите, ще има от това? — запитал той.

— Имате пред вид... — Вуйчо Гейвин млъкнал. Спогледали се.
— Значи, все пак ще го пуснете да живее свободен сред гражданите на този щат, на тази страна само заради няколко гласа?

— Защо не? Ако убие отново, затворът винаги ще бъде тук да го приеме обратно.

Сега вуйчо Гейвин на свой ред се замислил за минута, въпреки че не свел поглед.

— Може би трябва да повторя това, което току-що казах. Нямам доказателства, но и така ще ми повярват. А това ще...

— Ще ме лиши от гласове? Да, но виждате ли, аз предварително съм загубил тия гласове, понеже никога не съм ги притежавал. Разбирате ли? Вие ме насилвате да направя нещо, което независимо от всичко може да бъде против личните ми принципи или впрочем — давате ли ми право да имам принципи? — Този път, каза вуйчо Гейвин, губернаторът го изгледал с израз почти радушен, почти съжалителен и — доста странен. — Мистър Стивънс, вие сте човек, когото моят дядо би нарекъл благородник. Той би изсъскал тая дума в лицето ви, изпълнен с омраза към вас и хората от вашия сой; по всяка вероятност би могъл, скрит зад някоя ограда, да застреля коня ви, както си яздите някой ден — ей така, заради принципа. Вие се опитвате да внесете идеи от 1860 година в политиката на нашето време. А политиката на двайсети век е жалко нещо. В същност понякога си мисля, че целият двайсети век е жалко нещо, само дето си придава фасон. Ала няма

значение. — Сега се обърнал към масата и помещението, пълно с насочени към тях очи. — Послушайте съвета на един доброжелател, макар да не може да се нарече ваш приятел, и зарежете тая работа. Както казах и преди, ако след като го освободим, той убие отново, както вероятно и ще стори, винаги ще има възможност да се върне тук.

— За да бъде помилван отново — допълнил вуйчо Гейвин.

— Вероятно. Обичаите не се променят толкова бързо, не забравяйте!

— Все пак ще позволите да разговарям насаме с него, нали?

Губернаторът изчакал секунда-две, сетне се обърнал, вежлив и приятен:

— Защо не, мистър Стивънс? Разбира се. Драго ми е да ви услужа.

Завели ги в килия, за да може един надзирател да стои с пушка пред решетъчната врата.

— Пази се — посъветвал надзирателят вуйчо Гейвин. — Опасен тип е тоя. Не се будалкай с него.

— Не ме е страх — отвърнал вуйчо Гейвин; каза, че вече му било все едно, макар надзирателят да не проумял следващите му думи: — Имам по-малко основания дори от мистър Гамбърл да се боя от него, защото Мънк Одълтроп е мъртъв.

И тъй двамата се изправили лице в лице сред голата килия — вуйчо Гейвин и приличният на индианец гигант с ожесточени жълти очи.

— Значи, ти си тоя, който препречва пътя ми сега — подхванал Теръл с онази странна, почти хленчеца напевност.

Неговият случай също ни бе познат — имаше го в съдебните анали на щата, освен това бе се разиграл недалеч. Теръл също не бе никакъв земеделец. Вуйчо Гейвин каза, че още преди да си даде сметка, че Теръл повтаря дословно думите, изговорени от Мънк на ешафода, които не би могъл нито да чуе, нито по някакъв начин да узнае, осъзнал — не сходството в словата на двамата, а фактът, че Теръл, както и Мънк, никога не се е занимавал със земеделие. Това, което се случило, също било близо до бензиностанция, край железопътна линия този път: един от спирачите на нощен товарен влак свидетелствал, че видял от влака как от крайпътните храсталаци изскочили двама души, които носели нещо, оказало се по-късно —

човек, жив или мъртъв — спирачът не бил в състояние да определи, и хвърлили товара си под влака. Бензиностанцията била собственост на Теръл, доказало се, че там станал боят, и Теръл бил арестуван. Отначало той не признал, че е възникнала свада, после отрекъл, че убитият е участвал в нея, а на края заявил, че той (убитият) бил прельстил неговата дъщеря и брат ѝ го убил и че той (Теръл) с показанията си до момента просто се опитвал да отклони подозрението от сина си. Дъщерята и синът обаче отрекли тази версия, синът освидетелствал алиби и пазителите на реда извлекли проклинация двете си деца. Теръл от съдебната зала.

— Стой — прекъсна го вуйчо Гейвин. — Първо искам да ти задам един въпрос. Какво си казал на Мънк Одълтроп?

— Нищо! — викнал Теръл. — Нищо не съм му казал!

— Добре — рекъл вуйчо Гейвин. — Това е всичко, което исках да зная. — И се обърна към надзирателя зад вратата: — Свършихме. Можеш да отключиш.

— Чакай — обадил се Теръл. Вуйчо Гейвин извърнал глава. Теръл стоял, както и преди — висок, грамаден и мършав в раираното си затворническо облекло, с ожесточени, бездънни, жълти очи, — и заговорил с познатия хленчещо-напевен тон: — За какво си ме затворил тук сега? Какво съм ти сторил? Ти си богат и свободен, можеш да идеш, дето пожелаеш, а аз... — После завикал. Вуйчо Гейвин каза, че викал без изобщо да повиши глас, та надзирателят в коридора да не успее да го чуе: — Нищо, казвам ти! Нищо не съм му казал. — Ала този път на вуйчо Гейвин дори не му останало време да се обърне. Каза, че Теръл абсолютно безшумно на два скока минал пред него и надзърнал в коридора. Сетне се обърна и втренчил поглед във вуйчо Гейвин. — Слушай — рекъл, — ако ти кажа, обещавах ли, че няма да гласуваш против помилването ми?

— Обещавам — отговорил вуйчо Гейвин. — Няма да гласувам против помилването ти.

— Обаче как да разбера, че няма да ме метнеш?

— Хм — зачудил се вуйчо Гейвин. — Как другояче, освен като провериш?

Спогледали се. Сетне Теръл свел поглед; вуйчо Гейвин каза, че Теръл вдигнал ръка пред себе си и той (вуйчо Гейвин) забелязал как кокалчетата на затворения му юмрук бавно побеляват.

— Изглежда, ще трябва да проверя — рекъл. — Изглежда, ще трябва. — После вдигнал очи; сега заплакал, с глас не по-висок отпреди, когато викал. — Но само ако ме изментиш и ако някой ден изляза оттук, тогава внимавай! Ясно ли е? Внимавай!

— Заплашваш ли? — изненадал се вуйчо Гейвин. — Ти, който си с райе на гърба и зад себе си имаш тоя зид, а отпред те чака заключена врата и надзирател с пушка? Искаш да ме разсмееш ли?

— Не искам нищо — отвърнал Теръл. Кажиречи, скимтял. — Искам справедливост. Само това. — После завикал наново, с предишния сподавен глас, забил поглед в побелелия си юмрук: — Опитях на два пъти; два пъти опитях да се добера до справедливост и свобода. Но се изпречваше той. Той беше виновникът; знаеше, че знам това. Бях му казал, че ще... — Замлъкнал тъй внезапно, както и започнал; вуйчо Гейвин каза, че чувал запъхтяното му дишане.

— Говориш за Гамбръл — обадил се вуйчо Гейвин. — Давай нататък.

— Да, за него. Бях го предупредил. Защото ми се присмиваше. Не трябваше да прави така. Можеше просто да гласува срещу мен и с това да се свърши работата. Но не трябваше да си прави майтап с мене. Казваше ми, че ще стоя тук, додето може да ме пази, додето той е тук, а той щял да остане до края на живота си тук. Така и стана. Стоя тук цял живот. Ни повече, ни по-малко.

В тия думи нямало присмех, разказваше вуйчо Гейвин. Той не се смеел.

— Да. И тъй, ти каза на Мънк...

— Да, казах му. Казах му, че всички ние тук сме клетки, невежи селяци, които нямат никакви шансове. Казах му, че бог ни е създал да живеем навън, в свободния свят, и да работим неговата земя, само че ние сме бедни и невежи и не знаем това, а богатите няма да ни го кажат, преди да е станало прекалено късно. Казах му още, че ние сме бедни невежи селяци, които за пръв път виждат влак, качват се и никой не ще да се погрижи да им покаже къде да слязат и да обработват земята в свободния свят, както бог иска да правим. Казах му, че той е човекът, който ни възпира, който ни държи затворени далеч от свободния свят, за да ни се присмива пряко желанията на бог. Но изобщо не съм го карал да стори това. Само рекох: „А сега ние никога не можем да излезем оттук, защото нямаме пистолет. Обаче, ако някой

има пистолет, ще отидем в свободния свят и ще обработваме земята, защото бог е предопределил да вършим това и това е, което ние искаме да правим. Кажете, не е ли това, което искаме да правим?“, а той се обади: „Да. Това е. Тъкмо това е.“ Пък аз казах: „Само че нямаме пистолет“, а той: „Аз мога да намеря пистолет.“ „Тогава ще отидем в свободния свят — продължих аз, — защото сме прегрешили пред бога, но вината не е наша, защото никой не ни е казал какво той е предопределил за нас да правим. Обаче сега ние знаем какво е то и искаме да отидем в свободния свят и да обработваме земята в името на бога!“ Това е всичко, което му казах. Никога не съм го карал да прави нищо. А сега върви и им кажи. Нека ме обесят и мен. Гамбръл вече е изгнил, оня идиот също е изгнил и аз предпочитам да изгния в земята, отколкото да гния тук. Хайде, върви и им кажи.

— Така... — рекъл вуйчо Гейвин. — Добре. Ти ще бъдеш свободен.

В продължение на цяла минута, каза вуйчо Гейвин, Теръл останал като вкаменен. Сетне запитал:

— Свободен ли?

— Да, свободен — отвърнал вуйчо Гейвин. — Но помни едно: Преди малко ти ме заплаши, сега аз те заплашвам. И най-интересното е, че за разлика от теб аз мога да изпълня заплахата си. Ще те държа под око и ако пак се случи някой да се опита да ти припише някое убийство и ти да не можеш да намериш никой, който да свидетелства, че не си бил на местопрестъплението, и собствените ти депа да не се застъпят за теб, тогава... Разбираш, нали?

Теръл не свалил очи от вуйчо Гейвин, откак той бил произнесъл думата „свободен“, ала сега отново свел поглед.

— Нали? — подканил го вуйчо Гейвин.

— Да, разбирам — отговорил Теръл.

— Добре — рекъл, вуйчо Гейвин. Обърнал се към вратата и повикал надзирателя. — Този път наистина можеш да отключиш.

Върнал се в трапезарията, където губернаторът един по един призовавал престъпниците и им връчвал документите, а щом забелязал вуйчо Гейвин, прекъснал и вдигнал към него гладкото си загадъчно лице. Не дочакал вуйчо Гейвин да заговори.

— Виждам, че сте успели — подметнал.

— Да. Искате ли да чуете?

— Не, драги ми господине, не. Ще трябва да отклоня предложението ви. Дори нещо повече: да ви откажа. — И отново го изгледал, каза вуйчо Гейвин, с онзи радушен израз, насмешлив, почти съжалителен, все пак абсолютно бдителен и любознателен. — Дълбоко съм убеден, че вие никога няма да изоставите надеждата, че бихте могли да промените тази работа. Нали?

Вуйчо Гейвин каза, че не отговорил веднага. Сетне рекъл:

— Да, няма. Значи, ще го пуснете на свобода? Наистина ли?

Тогава съжалението и приветливостта изчезнали от лицето му, разказваше вуйчо Гейвин, което придобило първоначалния си облик: равно, непроницаемо и фалшиво.

— Драги мой мистър Стивънс — подхванал губернаторът. — Вие вече ме убедихте. Ала аз съм само посредник на настоящото събрание — ето гласоподавателите. Мислите ли, че ще успеете да убедите тези господа?

И вуйчо Гейвин каза как обходил с поглед еднаквите лица на марионетките от батальоните на губернатора, седем-осем на брой — батальони, съставени от серийно произведени полковници.

— Не, не мисля — отвърнал вуйчо Гейвин. И си тръгнал.

Наближавало пладне, горещината вече била порядъчна, но той незабавно потеглил към Джеферсън, подкарал през обширната, засенчена в омара от жегата земя, между памука и житата на божиите, от памтивека плодородни, безпощадни поля, които ще надживеят всяка поквара и неправда. Каза, че се радвал на горещината; радвал се, че се поти, та с пролятата пот да изхвърли от себе си дъха и вкуса на мястото, където е бил.

---

[1] Monk (англ.) — монах. — Б.пр. ↑

[2] Томас Джаксън (1824–1863) по прякор „Стоунуол“ — генерал от Конфедерацията по време на Гражданската война в САЩ. — Б.пр. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.